

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КРЮЧКО НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 347.962

ОЗНАКИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор
Москвич Лідія Миколаївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, завідувачка
кафедри судоустрою та прокурорської
діяльності.

Офіційні опоненти

доктор юридичних наук, професор
Руденко Микола Васильович,
Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна, професор кафедри
кримінально-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук
Саленко Ольга Василівна,
Верховний Суд, науковий консультант
відділу систематизації практики
Європейського суду з прав людини та
підготовки запитів до Європейського суду з
прав людини департаменту аналітичної та
правової роботи.

Захист відбудеться «20» травня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а).

Автореферат розіслано «19» квітня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України проголошує, що головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Його виконання неможливе без існування ефективного судового механізму захисту прав і свобод особи, на удосконалення якого і спрямована конституційна судова реформа в Україні. Сильна судова влада є важливою гарантією розвитку нашої державності, зокрема забезпечення та додержання прав і свобод людини та громадянина відповідно до принципу верховенства права, ефективної боротьби з корупцією, надходження в Україну інвестицій та забезпечення єдиного правового простору. Проте реалізація конституційних декларацій на практиці – це складний, багаторівневий та багатоаспектний процес, що вимагає участі як органів державної влади, так і громадських об'єднань, міжнародних експертів та громадян України.

Першочерговою метою судової реформи є удосконалення засад функціонування судової влади до такого рівня, аби вони відповідали найбільш високим міжнародним стандартам та найбільш вимогливим очікуванням суспільства. Відповідно, об'єктивуватися вони мають у відповідних властивостях, якостях та ознаках судової влади, що мають бути фундаментом стратегії масштабного реформування системи судоустрою в Україні відповідно до європейських стандартів, оновлення суддівського корпусу шляхом проведення прозорої конкурсної процедури добору суддів, відновлення довіри громадян до судової гілки влади, підвищення авторитету та іміджу судової влади у суспільстві тощо. Судова система має бути прозорою, а діяльність її структурних елементів – доступна для контролю з боку громадянського суспільства, адже суд повинен бути незалежним, вільним від корисливих інтересів, політичних симпатій та ідеологічних вподобань.

Актуальність теми дослідження підсилюється також тим, що утвердження дієвої судової влади є показником правопорядку в державі у цілому, адже ґрунтується він на високому рівні правової культури в суспільстві, діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини.

Актуальність наукової праці також визначена браком системного дослідження ознак судової влади, однак їх наукове обґрунтування є

нагальною потребою, що вимагає як теоретичних узагальнень, так і практичних висновків, а також є своєчасною у зв'язку із судовою реформою та іншими реформами, пов'язаними із нею, та адаптацією законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язано з тематикою науково-дослідних робіт кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і виконано в рамках державної цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 26 грудня 2014 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у з'ясуванні особливостей ознак судової влади, їх системи й змісту, розробки ефективної моделі їх імплементації відповідно до міжнародних стандартів правосуддя та суспільних очікувань, щодо ефективності суду, та формулювання на цій основі науково-обґрунтованих пропозицій стосовно їх подальшого вдосконалення.

Відповідно до мети визначені такі основні *завдання* дослідження:

– розкрити різноманітні підходи до розуміння терміну «ознака влади», оцінити можливість його застосування при формулюванні поняття «ознаки судової влади»;

– з'ясувати місце ознак судової влади в системі ознак сучасної публічної (державної) влади, узагальнити наукові надбання з цього питання, що існують у кратології та судовому праві;

– простежити еволюцію наукових уявлень про ознаки судової влади та установити ступінь теоретичної розробленості зазначених питань у юридичній та філософській вітчизняній і зарубіжній науковій літературі й обґрунтувати можливості використання її основних результатів для сучасного осмислення на етапі конституційного реформування;

– сформулювати зміст теоретичної конструкції «ознаки судової влади»;

– визначити систему ознак судової влади в Україні крізь призму її правової природи, фундаментальних засад організації та функціонування, а також суспільних очікувань та міжнародних стандартів;

– розкрити зміст ознак судової влади, їх особливості, здійснити їх класифікацію та аналіз; розглянути механізми їх об'єктивації та забезпечення дотримання; конкретизувати значення та роль ознак судової влади у процесі розроблення концепції судової реформи;

– проаналізувати стан правового регулювання та практичного впровадження ознак судової влади в Україні, що відповідають суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейським цінностям та стандартам захисту прав людини;

– охарактеризувати основні вектори вдосконалення забезпечення ознак судової влади в Україні та виявити основні сучасні тенденції їх розвитку;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання та практичної реалізації ознак судової влади в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу утвердження та належної реалізації ознак судової влади.

Предметом дослідження є ознаки судової влади.

Методи дослідження. Філософсько-методологічним підґрунтям дисертаційної роботи став комплекс фундаментальних принципів, законів і категорій діалектики. У процесі роботи над дисертацією, відповідно до поставленої мети і завдань, з урахуванням специфіки об'єкта та предмета дослідження, використовувались загальнонаукові та спеціальні методи. Метод системного аналізу застосовано при вивченні ознак судової влади як системного об'єкта; метод єдності історичного й логічного став у нагоді при ретроспективному й перспективному аналізі поняття влади, ознак судової влади на різних етапах її існування; компаративний метод дозволив дослідити особливості ознак організації та діяльності судової влади як гілки державної влади; метод юридико-догматичного аналізу допоміг здійснити вивчення міжнародно-правових актів і відповідних актів національного законодавства. Для пізнання сутності судової влади, застосовувався формальний та формально-юридичний методи. За допомогою формального, системно-структурного, формально-юридичного проаналізовано поняття і систему ознак судової влади в Україні. Методи порівняльний, історичний, системний, структурний, функціональний, узагальнення, абстрагування, юридико-технічний, формально-правовий, порівняльно-правовий, спеціально-юридичний та інші реалізовувались для пізнання ознак судової влади в Україні. Задіяні також різні види тлумачення правових норм. Методи

узагальнення, прогнозування, моделювання застосовано при формулюванні результатів наукового дослідження (висновків до розділів, загальних висновків).

Нормативне підґрунтя дисертаційної роботи становлять положення Конституції й законодавства України, підзаконних нормативно-правових актів, законодавство зарубіжних країн, міжнародно-правові акти.

Теоретичні засади наукового дослідження становлять роботи вітчизняних і зарубіжних авторів:

а) філософсько-методологічною базою послуговували роботи А. М. Авер'янова, П. В. Алексеєва, І. В. Блауберга, В. І. Васильєва, В. М. Садовського, Є. Г. Юдіна, що розглядали основи застосування системного методу наукового пізнання; дослідження С. С. Алексеєва, А. Б. Венгерова, Д. А. Керимова, С. В. Поленіної, Ю. О. Тихомирова та інших учених, які обґрунтували необхідність використання системного підходу при вивченні державно-правових явищ; а також праці Г. Г. Азгальдова, Д. В. Колесова, Г. Д. Левіна, Е. Л. Радлова, Е. П. Райхмана, В. І. Шинкарука, що надали змогу відмежувати категорію «ознака» від суміжних категорій;

б) теоретичною основою осмислення питань ознак публічної (державної) влади та специфіки ознак судової влади як її гілки стали роботи В. Г. Анненкової, М. І. Байтіна, Ю. М. Козлова, М. О. Колоколова, В. О. Кочева, О. Є. Кутафіна, І. В. Левакіна, В. Г. Ледеяєва, М. М. Марченка, Н. О. Михальової, О. Г. Морозової, С. В. Нарутто, О. В. Петришина, Е. В. Тадевояна, Ю. О. Тихомирова, І. А. Умнової, В. Ф. Халіпова, М. В. Цвіка, В. Є. Чиркіна, Д. Ю. Шапсугова, Б. С. Ебзеєва та інших науковців;

в) різноманітні аспекти судової влади, судової системи і статусу суддів розглядали О. Б. Абросімова, Р. Р. Бамматов, Д. Б. Баронін, В. П. Бож'єв, О. Д. Бойков, В. Д. Бринцев, Л. О. Воскобітова, В. В. Городовенко, Ю. М. Грошевий, Ю. А. Дмитрієв, В. В. Долежан, В. П. Кашепов, С. В. Ківалов, Є. В. Кладій, М. І. Клеандров, В. В. Комаров, Р. А. Крусян, В. О. Лазарева, В. М. Лебедев, І. Є. Марочкін, І. Б. Михайловська, Л. М. Москвич, І. В. Назаров, С. В. Нарутто, Г. В. Нікітіна, О. О. Овсяннікова, О. М. Овчаренко, І. Л. Петрухін, Д. П. Письменний, С. В. Подкопаєв, Ю. Є. Полянський, С. В. Прилуцький, В. І. Радченко, Ю. О. Ремєскова, В. О. Ржевський, М. В. Руденко, О. В. Саленко, Н. В. Сібільова, А. О. Селіванов,

В. В. Сердюк, В. С. Смородинський, Н. М. Чепурнова, Г. Г. Черемних, Н. Г. Салищева, Ю. М. Старілов, Т. В. Струс-Духнич, Н. Ю. Хаманєва, І. В. Юревич, О. Г. Яновська та інші фахівці права, на праці яких посилалася авторка при написанні цієї роботи;

г) окремим аспектам ознак судової влади були присвячені роботи А. Л. Борко, Л. А. Воскобітової, С. В. Гладія, В. В. Городовенка, С. Л. Дегтярьова, А. І. Джарімової, М. О. Колоколова, М. Б. Кравчик, У. А. Мірінович, Л. М. Москвич, С. В. Нечипорук, І. Є. Туркіної, Ю. С. Сідої, В. С. Смородинського, М. М. Суховія, А. В. Цихоцького та інших.

Емпіричним підґрунтям дослідження є: (а) дані Моніторингу стану незалежності суддів в Україні у 2014 році, проведеного Радою суддів України за участю Центру суддівських студій та за сприяння українсько-швейцарського проекту «Підтримка судової реформи в Україні. Сприяння зміцненню незалежності суддів»; (б) практика Європейського суду з прав людини; в) аналітичні звіти щодо оцінки рівня задоволеності громадян якістю окремих аспектів функціонування судів Харківської, Донецької та Дніпропетровської областей, підготовлені Харківською міською громадською організацією «Інститут прикладних гуманітарних досліджень»; г) результати Національного опитування громадської думки щодо демократичних та економічних реформ, судової реформи та щодо впровадження Закону України «Про очищення влади», проведене компанією GfK Ukraine у 2015 р.; д) результати Всеукраїнського опитування громадян щодо незалежності та підзвітності судової влади, сприйняття судової реформи та корупції в судовій системі, яке у вересні-жовтні 2018 року здійснила Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» за підтримки USAID; (є) дані про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, наведені у щорічній доповіді Вищої ради правосуддя (2017 та 2018 роки)

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація за обраною темою є кваліфікаційною науковою працею, в якій містяться нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують наукове завдання, що виявляється у поглибленні наукових знань і комплексній розробці положень стосовно організаційних та правових засад забезпечення ознак судової влади та підготовці науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у відповідній сфері. На підставі результатів

дослідження сформульовані та обґрунтовані наукові положення, висновки та пропозиції, які можуть стати внеском у розвиток доктрини судового права.

Уперше:

– запропоновано авторське визначення теоретичної правової конструкції «ознаки судової влади», відповідно до якого – це природні риси судової влади, засновані на загальнолюдських цінностях і які є необхідними та невід’ємними її показниками, що розкривають зміст судової влади та судової діяльності;

– класифіковано ознаки судової влади: (а) ті, що притаманні її організації (самостійність, структурованість, автономність, відкритість); (б) ті, що притаманні її функціональним особливостям (незалежність, неупередженість та справедливість суду; законність та процедурність; інститут суддівського угляду; легітимність; предметність та компетентність; специфічна структура судово-правових відносин); (в) ті, що притаманні носіям судової влади (виключність, професіоналізм, моральність);

– названо та охарактеризовано властивості ознак судової влади: (1) системність, (2) динамічність та урівноваженість; (3) об’єктивність та суб’єктивність; (4) гармонійна різноманітність; (5) зрозумілість та чіткість; (6) зразковість; (7) формалізованість та активність; (8) загальновідомість та визначеність; (9) прогностичне та стратегічне спрямування;

– доведено, що передумовою недосконалої забезпечення ознак судової влади є: незавершеність судово-правової реформи; відступ України від певних зобов’язань, визначених міжнародно-правовими договорами; наявність корупційної складової у діяльності органів судової влади та сталої суспільної думки про тотальну корумпованість суддів; неефективність правосуддя.

Удосконалено:

– положення, що ознаки публічної (державної) влади є основою ознак судової влади, але унікальності цій гілці влади надають саме специфічні ознаки судової влади, які відбивають її природню сутність;

– розмежування ознак судової влади із принципами судової влади та такими системними характеристиками як властивість, якість, атрибут та акциденція.

Набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

– процесу становлення й розвитку концепції розподілу влади в аспекті ознак публічної (державної) влади, а також питання місця судової влади в системі гілок державної влади;

– проблематики успішної реалізації судової реформи та шляхів її оптимізації, що залежить від підвищення відповідності ознак судової влади загальноновизнаним світовим стандартам та найкращим практикам правосуддя;

– обов'язкового залучення суспільства, громадських рухів та громадян до обговорення подальшого бачення стану справедливої та ефективної судової влади;

– необхідності підвищення авторитету та іміджу судової влади, а також довіри суспільства до неї.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації теоретичні положення і висновки можуть бути використані:

– у нормотворчій роботі – при розробці концептуальних документів і нормативно-правових актів з питань організації судової системи і правового статусу суддів для вдосконалення національного законодавства й державного будівництва, його адаптації до кращих міжнародних та європейських зразків;

– у правозастосовній діяльності – для удосконалення процесу організації та функціонування судової влади;

– у сфері науково-дослідницької діяльності – для подальшого дослідження цих питань, перспектив розвитку законодавства в цій сфері;

– у навчальному процесі й навчально-методичній роботі – при вивченні сучасних тенденцій розвитку державності і правового регулювання в рамках нормативних загальнотеоретичних курсів з державознавства, правознавства, конституційного права та процесу, для розроблення нормативних і спеціальних курсів, зокрема, під час викладання навчальних дисциплін «Організація судових та правоохоронних органів», «Судове право», «Судове адміністрування», а також з метою вдосконалення навчальних програм, при підготовці відповідних розділів підручників і навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін; у процесі професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців для органів судової влади;

– в інформаційно-аналітичній роботі – у процесі поширення знань

про сутність та призначення судової влади як найважливішої складової забезпечення конституційного права людини на захист;

е) правовиховній роботі – для підвищення правової культури учасників правотворчої та правозастосовної діяльності.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Результати, висновки і пропозиції дослідження доповідались авторкою на таких міжнародних та всеукраїнських конференціях як: «Актуальні проблеми судового права» (м. Харків, 30 жовтня 2015 р., 20 квітня 2017 р., 23 квітня 2018 р.), «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м. Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.), «Актуальні проблеми адвокатури» (м. Харків, 14 грудня 2017 р.) тощо.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 11 публікаціях, з яких 6 наукових статей, в тому числі дві у закордонних виданнях, опублікованих у фахових періодичних виданнях, й у тезах 5-ти доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені предметом, метою, завданнями та логікою дослідження і композиційно складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 193 сторінки, із них основний текст викладено на 169 сторінках, список використаних джерел (222 найменування) становить 22 сторінки, додатки – 2 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, характеризується ступінь її наукової розробки і зв'язок з науковими планами та програмами; визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслюється його методологічна й теоретична основа; формулюється наукова новизна роботи, розкриваються теоретичне і практичне значення результатів дослідження; наводяться дані про апробацію основних положень дисертації, її структуру та обсяг.

Розділ 1 «Методологічна конструкція соціально-філософського змісту ознак судової влади» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Сучасний стан та проблематика дослідження ознак судової влади»* на підставі всебічного аналізу існуючих наукових досліджень різноманітних аспектів інституту «судова влада», встановлено, що «ознаки судової влади» є предметом вивчення у таких напрямках: (1) виходячи із природи судової влади як влади публічної, ознаки останньої є основою ознак судової влади; (2) загальні та специфічні ознаки судової влади; (3) ознаки судової влади, що базуються на розумінні сутності судової влади; (4) ознаки судової влади як специфічні конституційно-правові риси; (5) зовнішні та внутрішні ознаки судової влади; (6) інституціональні ознаки судової влади; (7) ознаки судової влади, які відбиваються у змісті правосуддя; (8) ознаки судової влади в окремих видах судочинства; (9) ознаки судової влади як інституту права; (10) ознаки судової влади як соціального інституту; (11) ознаки судової влади як предмету соціальної філософії.

У сучасних умовах широкий діапазон думок щодо встановлення обсягу поняття «ознаки судової влади» є досить закономірним та полягає у взаємопов'язаних та взаємообумовлених сукупностях: (1) семантика складових даного словосполучення суттєво варіативна, отже може породжувати можливість найрізноманітнішого тлумачення; (2) функціонування судової влади на різноманітних етапах її становлення та розвитку, а також реформування, засновано на розумінні її ознак в конкретну історичну епоху чи то якийсь проміжок часу, в певний етап розвитку державності, тип державного устрою тощо; (3) складність дослідження ознак судової влади пов'язана із соціально-філософським ракурсом аналізу, оскільки судова влада пов'язана з тим, що вона представляє собою не тільки об'єкт динамічного розвитку та трансформації, а й ускладнений комплексний предмет міждисциплінарного дослідження; (4) на визначення природи поняття ознак судової влади впливає обраний метод дослідження.

У підрозділі 1.2. *«Ознаки судової влади як соціальної системи»* досліджено природу такого соціально-правового явища як судова влада. Зроблено висновок, що судова влада – це різновид соціальної системи, при цьому системи високого ступеня складності. Ознаки

соціальної системи мають свою імплементацію в системі ознак судової влади.

У даному підрозділі авторка спробувала узагальнити сучасні теоретичні погляди на сутність ознак судової влади як соціальної системи. На основі напрацювань філософії, соціології, методики використання загального методу системного аналізу, дисертантка запропонувала систему характерних рис ознак судової влади.

Встановлено, що нормативно регульовано лише деякі ознаки судової влади, а їх системне утвердження залишається на рівні бажаного.

У підрозділі 1.3. «*Ознаки судової влади: розмежування із суміжними категоріями*» здійснено дослідження та порівняння таких категорій як ознаки, принципи, властивості та якості. Констатовано, що для юридичної науки найбільше практичне значення має розмежування «ознак судової влади» із «принципами судової влади», інші ж поняття більшою мірою є категоріями філософії, соціології, менеджменту, і їх застосування та розмежування має виключно теоретичний характер.

Аргументується, що принципи судової влади та ознаки судової влади взаємопов'язані категорії, проте зовсім не тотожні. Ознаки судової влади виникають на базі формування її як окремого феномену, виходячи із її правової природи, та відокремлення її за допомогою певних показників, уявлень, критеріїв. Принципи ж судової влади в більшості обумовлені суспільними відносинами, практикою їх існування, закономірностями розвитку системи права, тобто явищами об'єктивного порядку.

Розділ 2 «Сутнісна характеристика ознак судової влади» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «*Ознаки судової влади як виду публічної (державної) влади*» відзначається, що науковий доробок правознавців у сфері дослідження публічної (державної) влади та її ознак слід розглядати як важливу філософсько-методологічну передумову формування уявлення про судову владу в цілому та як особливої форми людської діяльності, спрямованої на виконання соціальних функцій.

У науковій дискусії щодо оптимальної моделі ознак судової влади як ознак публічної (державної) влади основними ідеями мають бути концепція поділу влади як державного атрибуту організації

демократичного правового суспільства та концепція «судові органи – державні органи».

На підставі аналізу чинного законодавства, практики та показників функціонування судової влади і наукових джерел дисертантка, запропонувала авторську модель системи ознак, що притаманні судовій владі як виду публічної (державної) влади.

У підрозділі 2.2. «*Ознаки судової влади: поняття та класифікація*» на підставі системного аналізу з'ясовано зміст категорії «ознаки судової влади» та надано авторське визначення цього поняття.

Акцентовано, що ознаки судової влади мають об'єктивно-суб'єктивний характер. Об'єктивний характер ознак судової влади обумовлюються факторами, які впливають на їх становлення в процесі розвитку самої судової влади. Такими можуть бути: (1) аналіз поняття «судова влада», її функцій, видів, форм та методів реалізації, визначення її місця та ролі у механізмі державної влади, політичному й соціально-економічному житті суспільства; (2) дослідження світового та вітчизняного, історичного та сучасного досвіду змістовного наповнення судово-владних відносин, аналіз можливостей його використання в умовах судової реформи та вітчизняних правових реаліях; (3) дослідження цілей, завдань та принципів судової влади, можливостей її правового впливу, оптимальних моделей функціонування, механізмів захисту прав і свобод людини тощо; (4) встановлення критеріїв ефективності судової влади, інструментів її забезпечення, контролю цілеспрямованого впливу; (5) визначення тенденцій судової реформи, науковий прогноз подальшого функціонування та удосконалення судових підсистем, їх взаємодії та конвергенції із системами міжнародного правосуддя.

Суб'єктивний характер ознак судової влади визначається суспільними очікуваннями від судової влади, вони певним чином відбиті в суспільній і індивідуальній правосвідомості окремих громадян, представників виконавчих та законодавчих органів.

Запропоновані та розглянуті класифікації ознак судової влади в залежності від різних критеріїв.

Розділ 3 «Перспективи вдосконалення системи забезпечення ознак судової влади» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «*Проблеми забезпечення ознак судової влади*» відзначається, що існують об'єктивні та суб'єктивні причини інтересу

до проблем судової влади. Актуальність аналізу таких проблем обумовлена тим, що, по-перше, рівень суспільних очікувань від роботи суду набагато вищий, ніж від роботи будь-якого іншого державного органу, і по-друге, сьогодні склалася ситуація відмінності між реальним станом судової влади і суспільними очікуваннями.

Встановлено, що умовах реформування судової системи, розвитку національного права, процесів конвергенції із міжнародним правом та імплементації міжнародних стандартів судова влада все частіше розглядається на предмет відповідності загальновизнаним стандартам.

Обґрунтовано, що на шляху реального забезпечення ознак судової влади в Україні існує багато проблем, для розв'язання яких потрібно вирішити ряд питань, пов'язаних із законодавчим, організаційним, фінансовим, соціально-психологічним, інформаційним, кадровим, матеріально-технічним оформленням всього комплексу заходів, покликаних створити дієву та ефективну судову владу.

У підрозділі 3.2. «Шляхи удосконалення системи забезпечення ознак судової влади» встановлено, що удосконалення впровадження або ж утвердження ознак судової влади прямо залежить від удосконалення самої судової влади в країні. При цьому удосконалення забезпечення ознак судової влади може бути досягнуто лише шляхом закріплення єдиних стандартів, напрямків і стратегії розвитку судової влади як державно-правового інституту, які відображають ці ознаки.

Ознаки судової влади є абсолютом, незмінними величинами, що визначаються природною сутністю судової влади, проте кожна ознака має інструменти виміру ступеня впровадження та забезпечення відповідно. А так як кожна ознака – це «ідеальна константа», то її удосконалити її можливо лише шляхом покращення тільки тих показників, які є її вимірами. А це доволі нелегкий процес, що вимагає теоретичного обґрунтування концепції дієвості судової влади в цілому, а також виокремлення відповідних показників та критеріїв.

У даному підрозділі дисертантка охарактеризувала механізми удосконалення судової влади в цілому та їх проєкцію на забезпечення впровадження її окремих ознак.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягало у з'ясуванні особливостей ознак судової влади, їх системи й змісту, розробки ефективної моделі їх імплементації відповідно до міжнародних стандартів судової влади та суспільних очікувань, та формулювання на цій основі науково-обґрунтованих пропозицій стосовно їх подальшого вдосконалення. Основні наукові висновки дослідження є такими:

1. Ознаки судової влади є виразом різносторонніх концепцій чи поєднання ідей та поглядів на судову владу, на її правову природу, на належні засади її організації, на функції судової влади та ефективність їх виконання. Встановлено, що основні підходи до визначення поняття «ознаки судової влади» та характеристика її основних елементів почали формуватися разом із вченням про судову владу як окрему гілку єдиної державної влади.

2. Ознаки судової влади мають віддзеркалювати пріоритетні напрями реформування судової діяльності, встановлювати важливі орієнтири удосконалення інституту судової влади в цілому, зокрема, мають відображати масштабне реформування системи судоустрою в Україні згідно з європейськими стандартами, оновлення суддівського корпусу шляхом проведення прозорої конкурсної процедури добору суддів, відновлення довіри громадян до судової гілки влади, підвищення авторитету та іміджу судової влади у суспільстві тощо.

3. Доведено, що у сучасних умовах модернізації та глобалізації, європейської інтеграції роль ознак судової влади неабияк зростає. Цьому сприяє зближення національних правових систем, формування єдиного європейського правового та інформаційного простору. Тому першочерговою метою конституційної судової реформи, яка нині триває в Україні, є удосконалення судової влади до такого рівня, аби вона відповідала найбільш високим міжнародним стандартам та найбільш вимогливим очікуванням суспільства.

4. Обґрунтовано, що у сучасних умовах широкий діапазон думок щодо встановлення змісту поняття «ознаки судової влади» є досить закономірним та логічно витікає з ряду факторів. По-перше, семантика складових даного словосполучення суттєво варіативна, отже може породжувати можливість найрізноманітнішого

тлумачення. По-друге, функціонування судової влади на різноманітних етапах її становлення та розвитку, а також реформування, засновано на розумінні її ознак в конкретну історичну епоху чи то якийсь проміжок часу, в певний етап розвитку державності, тип державного устрою тощо. По-третє, складність дослідження ознак судової влади пов'язана із соціально-філософським ракурсом аналізу, оскільки судова влада пов'язана з тим, що вона представляє собою не тільки об'єкт динамічного розвитку та трансформації, а й ускладнений комплексний предмет міждисциплінарного дослідження. І, по-четверте, на визначення природи поняття ознак судової влади впливає обраний метод дослідження цієї правової категорії. Констатовано, що множинність ознак судової влади як об'єкта пізнання потенційно невичерпна.

5. Ознаки судової влади мають такі властивості: (1) системність, що означає, що ознаки є множинністю елементів системи, що з'єднані нетривіальними, оригінальними зв'язками один з одним; (2) динамічність та урівноваженість (стабільність, сталість), що означає здатність системи за відсутності зовнішніх збурюючих впливів зберігати свій стан як завгодно довго; (3) об'єктивність та суб'єктивність: перша найчастіше є результатом існування початкових умов створення, а друга пов'язана із свідомою, цілеспрямованою діяльністю людей, які беруть участь у відповідних процесах; (4) гармонійна різноманітність, яка є проявом полісистемності та поліелементності складових судової влади; (5) зрозумілість та чіткість - будуються на простих засадах (основних поняттях і співвідношеннях між ними) на базі зв'язків системи судової влади; (6) є модельною формою відображення природи судової влади, тобто ознаки абстрактно відображають та закріплюють ті завдання, цілі та функції судової влади, які на неї об'єктивно покладаються; (7) формалізованість та активність – вони мають не лише бути просто проголошеними, названими, а й діяти так би мовити «за налаштуванням»; (8) загальновідомість та визначеність (прозорість); (9) мають прогностичне та стратегічне спрямування - можливість здійснити прогнозування безпосередніх та непрямих наслідків реалізації способів, форм дії та повноважень судової влади у реальних правовідносинах.

6. Судам притаманні ознаки державного органу, а судова влада має ряд ознак, що притаманні публічній (державній) владі. На цій

підставі виокремлено такі ознаки: 1) судова влада є різновидом публічної (соціальної, державної) влади; 2) широка можливість безпосередньої та опосередкованої участі народу в організації та функціонуванні судової влади; 3) соціальний характер судової влади; 4) цілеспрямованість судової влади; 5) судова влада повинна існувати (організовуватися та функціонувати) виключно на правових засадах; 6) судова влада як прояв публічної (державної) влади здійснюється в усіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема тих, що регулюються правом; 7) територіальна необмеженість поширеності судової влади; 8) судова влада інституціолізована, тобто здійснюється професійним апаратом, відокремленим від інших державних структур та влад; 9) вольовий характер судової влади; 10) судова влада має право на застосування системи державного примусу, тобто владно-силові повноваження; 11) відповідальність судової влади за виконання належних їй владних повноважень; 12) авторитет судової влади.

7. Ознаки судової влади можна класифікувати в залежності від багатьох критеріїв. Найбільш універсальною є класифікація ознак судової влади залежно від предмету регулювання, зокрема: а) ті, що притаманні її організації; б) ті, що притаманні її функціональним особливостям; в) ті, що притаманні носіям судової влади. До організаційних ознак судової влади належать: 1) самостійність та структурованість, тобто наявність самостійної структурно відокремленої системи органів судової влади; 2) автономність судової влади; 3) відкритість. До другої групи ознак судової влади належать: 1) незалежність, неупередженість та справедливість суду; 2) здійснення повноважень судової влади у суворо регламентованій законом процесуальній формі; 3) особливою ознакою судової влади при здійсненні судової влади має внутрішнє переконання суддів; 4) легітимність судової влади; 5) предметність судової влади, або ж компетентність судової влади; 6) структура судово-правових відносин. Третьою групою ознак судової влади є такі, що притаманні носіям судової влади: 1) правом реалізації судової влади володіють виключно судді, тобто судова влада має конкретне суб'єктивне вираження; 2) професіоналізм та компетентність посадових осіб судової влади; 3) моральність судової влади.

8. Встановлено, що є підстави твердити про існування органічного зв'язку утвердження ознак судової влади та удосконалення інституту судової влади. Процес утвердження,

концептуального оформлення та кристалізації конструкції ознак судової влади відбувається безпосередньо в рамках становлення «ідеальної» судової влади, що є основною причиною її високого авторитету та загального визнання світовою спільнотою.

9. Механізмами удосконалення забезпечення ознак судової влади є: 1) вдосконалення правової бази закріплення та регламентації ознак судової влади; 2) завершення судової реформи та удосконалення судової системи та судової діяльності; 3) становлення принципу взаємної довіри між судовими системами; 4) існування механізмів контролю з боку народу, громадських організацій, інституцій громадянського суспільства за законністю здійснення державної влади та засобів притягнення до відповідальності суб'єктів владних повноважень у разі порушення законодавства; 5) існування критеріїв оцінки владної діяльності, які б охоплювали різні сфери реалізації влади та зводили її реалізацію до певних узагальнюючих коефіцієнтів; 6) підвищення авторитету судової влади та іміджу суду.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Крючко Н. І. Проблематика дослідження ознак судової влади. *Форум права : реценз. електрон. наук. фах. вид.* 2017. № 3. С. 98–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_3_18.

2. Крючко Н. І. Ознаки судової влади як соціальної системи. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ.* 2017. Вип. 3. С. 31–37.

3. Крючко Н. І. Ознаки судової влади: конституційно-правовий аспект. *Право України.* 2018. № 4. С. 251–260.

4. Крючко Н. І. Судова реформа як одна із передумов удосконалення ознак судової влади. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична.* 2018. № 20. С. 176–180.

5. Крючко Н. І. Судова влада та інвестиційна привабливість України: до постановки питання. *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 4. С. 86–94.

6. Крючко Н. І. Щодо авторитету та іміджу судової влади в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1 (volum 1). С. 71-76.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Крючко Н. І. Засоби судової політики в системі судово-правових відносин. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкіна (Харків, 30 жовт. 2015 р.). Харків, 2015. С. 132–134.

2. Крючко Н. І. Роль та значення інформації для забезпечення роботи суду. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (м. Харків, 20 квіт. 2017 р.). Харків, 2017. Т. 1. С. 199–203.

3. Крючко Н. І. Ознаки судової влади: проблематика дослідження. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 26–27 жовт. 2017 р.). Чернівці, 2017. С. 23–26.

4. Крючко Н. І. Інноваційні технології у системі правосуддя. *Актуальні проблеми адвокатури* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 груд. 2017 р.). Харків, 2018. Т. 1. С. 50–52.

5. Крючко Н. І. Системні ознаки судової влади: конституційний вимір. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2018 р.). Харків, 2018. С. 84–86.

АНОТАЦІЇ

Крючко Н. І. Ознаки судової влади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, МОН України, Харків, 2019.

У дисертаційному дослідженні на основі теоретичних здобутків у сфері філософії, соціології, теорії держави та влади, судоустрою, процесуального, конституційного права, а також інших галузевих наук, чинних міжнародно-правових актів, національного законодавства, прецедентної практики Європейського суду з прав людини здійснено комплексний аналіз ознак судової влади і сформульовано ряд теоретичних положень, висновків і практичних

рекомендацій, спрямованих на розвиток інституту судової влади, судоустрою, удосконалення норм національного законодавства та підвищення авторитету судової влади в Україні.

Запропоновано авторський підхід до визначення понять «ознаки судової влади» та «забезпечення утвердження ознак судової влади».

Проаналізовано фактори, які впливають на встановлення, визначення ознак судової влади та їх розуміння, виходячи із правової природи судової влади, її місця та ролі у суспільстві, її призначення, основних завдань та організаційної структури. Виокремлено та охарактеризовано основні ознаки судової влади як соціальної системи.

Виокремлено на базі аналізу чинного законодавства, практики та показників функціонування судової влади і наукових джерел такі ознаки, що притаманні судовій владі як владі публічній. Запропоновано авторський підхід до класифікації ознак судової влади та розглянута система ознак судової влади, в яких відображається унікальність останньої.

Запропоновано механізми удосконалення судової влади в цілому та досліджена їх проекція на забезпечення впровадження окремих ознак судової влади.

Ключові слова: суд, судова влада, організація судової діяльності, судова реформа, авторитет суду, довіра до суду, ознаки судової влади, судова система.

АННОТАЦИЯ

Крючко Н. И. Признаки судебной власти. – Квалифицированная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 «Судоустройство; прокуратура и адвокатура» – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, МОН Украины, Харьков, 2019.

В диссертационном исследовании на основе теоретических достижений в сфере философии, социологии, теории государства и власти, судоустройства, процессуального, конституционного права, а также других отраслевых наук, действующих международно-правовых актов, национального законодательства, прецедентной практики Европейского суда по правам человека осуществлен комплексный анализ признаков судебной власти и сформулирован ряд

теоретических положений, выводов и практических рекомендаций, направленных на развитие института судебной власти, судоустройства, усовершенствование норм национального законодательства и повышение авторитета судебной власти в Украине.

Предложен авторский подход к определению понятий «признаки судебной власти» и «обеспечение утверждения признаков судебной власти».

Проанализированы факторы, которые влияют на становление и определение признаков судебной власти и их понимание, исходя из правовой природы судебной власти, ее места и роли в обществе, ее назначения, основных заданий и организационной структуры. Выделены и охарактеризированы основные признаки судебной власти как социальной системы.

Выделены на базе анализа действующего законодательства, практики и показателей функционирования судебной власти и научных источников признаки судебной власти, которые свойственны ей как власти публичной. Предложен авторский подход к классификации признаков судебной власти и рассмотрена система признаков судебной власти, в каких отображается ее уникальность.

Предложены механизмы усовершенствования судебной власти в целом и исследована их проекция на обеспечение становления отдельных признаков судебной власти.

Ключевые слова: суд, судебная власть, организация судебной деятельности, судебная реформа, авторитет суда, доверие к суду, признаки судебной власти, судебная система.

SUMMARY

Kriuchko N. I. Signs of judicial power. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.10 «Judiciary; Prosecutor's Office and Bar» – Yaroslav the Wise National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

In the dissertation research on the basis of theoretical achievements in the field of philosophy, state studies, the theory of power, court system, procedural, constitutional law, as well as other branch sciences, existing international legal acts, domestic legislation, case law of the European Court of Human Rights, a comprehensive analysis of the features of the

judicial authorities and formulated a number of theoretical positions, conclusions and practical recommendations aimed at the development of the institution of the judiciary, the improvement of the norms of the national law and enhance the credibility of the judiciary in Ukraine.

The author's approach to the key elements of the conceptual-categorical apparatus of the investigated sphere is proposed and author's definitions of the notions of «judicial authority» and «ensuring the confirmation of the signs of the judiciary» are formulated.

The factors that influence the establishment, definition of the signs of the judiciary and their understanding, based on the legal nature of the judiciary, its place and role in society, its purpose, the main tasks and organizational structure, are analyzed.

The systematic approach to the study of the institution of judicial power was applied and the modern theoretical views on the essence of the signs of judicial power as a social system are generalized. The feature and characterize the main features of the judiciary as a social system.

The author's vision for differentiating «signs of the judiciary» from the «principles of the judiciary» is given, which are heterogeneous and multi-valued phenomena. It is concluded that to a greater extent they coincide in developed legal democratic countries, taking into account the peculiarities of the legal system, national development and traditions.

An attempt is made to generalize the study of the nature of the signs of public authority as a phenomenon of socio-legal reality and their normative consolidation. The main features of public power and their role for the judiciary are revealed.

It is argued that the improvement of the implementation or the approval of the signs of the judiciary directly depends on the improvement of the judiciary itself in the country. Established that the signs of the judiciary should be absolute, unchanged values, determined by the natural essence of the judiciary; however, each feature has instruments for measuring the degree of implementation and provision, respectively. In this regard, attention is focused on the possibility of improving the indicators that are measured by signs of the judiciary.

Key words: court, judicial authority, organization of judicial activity, judicial reform, authority of court, trust in court, signs of judicial power, judicial system.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук
І. В. Юревич

Підписано до друку 12 квітня 2019 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умов. друк. арк. 0,7. Облік.- вид. арк. 0,9
Тираж 100 прим. Зам. № 314

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77